

Překlada
Severu

Výzkumná zpráva k projektu *Příklady dobré zahraniční praxe v literatuře a knižním provozu*

Realizace: leden–prosinec 2023

Asociace malých nakladatelů a knihkupců, z. s.

ve spolupráci s Asociací spisovatelů, Obcí překladatelů, Překlada
Severu

Podpořeno Ministerstvem kultury ČR v rámci Národního plánu obnovy

Spolupráce:

Mgr. Marta Bartošková, Ph. D.

Veronika Benešová Hudečková

Mgr. Kateřina Klabanová

Mgr. Markéta Kliková

Mgr. Ondřej Lipár

Mgr. Michala Marková

Mgr. Anna Štičková

Slovensko, červen 2023

Fond na podporu umenia

- funguje v současné době jako Arts Council, 10 let
- přerozděluje víceméně všechny prostředky
- podporuje jen projekty s dobře nastavenou odměnou, podílové odměny atp.
- hrozí reforma novou vládou, která by současný systém destruovala
- už během covidu zřídil základní registr umělců a přes něj distribuoval covidovou pomoc > mají nějaká data
- registr: <https://podpora.fpu.sk/evidencia/index?page=3>
- z podpory vyřazení studenti (jako u nás), což je problematické
- překladatelky z DoSlov hodnotí žádosti kladně – málo náročně a rozděluje se dost peněz
- na webu se transparentně zveřejňuje, kolik a kdo co dostal

Literární fond

- na Slovensku mimo FPU existují ještě 3 porevoluční fondy, jeden literární
- jedná se o pozůstatek, který se zatím nepodařilo zrušit/spojit s FPU
- v podstatě stojí mimo systém, přerozdělují nízkou částku, ale poměrně minimální
- udílí literární cenu
- sem jdou 2 % brutto ze všech honorářů a smluv spisovatelů, překladatelů a dědiců

Slovenské literární centrum (LIC)

- exportní agentura analogická k ČLC
- v posledním cca roce až dvou ji provázejí kauzy kolem stávajícího ředitele, postupně se vyměnili skoro všichni pracovníci

Literární agentura (LITA)

- občanské sdružení + org. kolektivní správy (podobně jako Dilia, pod sebou má výtvarníky, grafiky, audio sekci a literaturu)
- pověření od ministerstva kultury
- vytváří vydavatelské smlouvy (ale nedělá agentáž)
- komora umělců podle LITA nebyla smysluplně navržena
- snaží se prosazovat férové odměňování (i skrze autorský zákon), čl. 18 přiměřená podpora

DoSlov

- nová oborová asociace překladatelů (v tuto chvíli nejaktivnější), občanské sdružení
- vydávají čtvrtletník *Verzia* (vydání podporuje FPÚ, na letošek 52 000 EUR), fokus na jazyk a kulturu určité země, první dva ročníky byly jen online, 300 - 600 výtisků
- předsedkyně Barbara Sigmundová
- 100 řádných členů, 30 studentů (adepti), sdružují i redaktory a náborů dělají už na VŠ
- poplatky 30 / 20 eur/rok (dávají individuální slevy)
- ve výboru je 6 lidí

- vyzývají lidi k tomu, aby jim věnovali pohyblivou složku z daní – 2 %
- honorář si vyplácejí sporadicky, z příspěvků
- co nabízí za členství a členský příspěvek? – PROFIL členů na webu: přeložené knihy, pokud nezaplatí, profil skryjí. Pro překladaťele je to velká motivace, nakladatelé se na zákl. toho totiž skutečně ozývají
- dále nabízí semináře a zastupování vůči MK apod.
- jejich databáze má filtr na žánr, jazyk
- chybí grantový titul na podporu asociací

Další zmíněné instituce, většinou málo funkční:

- SSPUL - umělecké literatury (nefunguje), Revue světové literatury
- SSPOL - odborné
- SAPTA - JTP

Situace kolem statusu umělce

Schůzka se Zuzanou Došekovou, pracovnící min. kultury a členkou OMC skupiny Evropské komise

- status umělce měli v zásadě připravený – základní data získali z registru FPÚ
- vymezené podmínky (dost flexibilní a přístupné, prezentaci přiložíme jako přílohu)
- nyní zcela zastaveno, nerozběhl se ani legislativní proces
- cílem bylo získat informace a ustavit Komoru umělců, která by nahradila tři výše zmíněné fondy (relikt minulost), což ale v oněch fondech vzbuzovalo problém
- komora by nicméně fungovala v podstatě jako odbory a dost podobně jako ve Švédsku (viz dále)
- nedostali se moc k návazným opatřením, už nebyla příležitost věnovat se tomu dál

Švédsko, září 2023

Sveriges Författarförbund (Švédská unie spisovatelů a překladaťelů)

Zástupkyně:

Johanna (překlad: španělština, angličtina, 2 roky částečný úvazek v organizaci jako konzultantka pro překladaťele - smlouvy, právní záležitosti atd.)

Lenna (překlad: angličtina, původně právnička, ale ne pro organizaci)

Susanna (ředitelka, 23 let působí v asociaci)

Profesní svaz je spojen pro překladaťele i autory. Důvodem je silnější vyjednávací pozice a zefektivnění vyjednávání (v historii byli i samostatné organizace, ale ukázalo se jako mnohem účinnější se sjednotit). Celkem mají cca 3000¹ členů. Spisovatelská organizace existuje od roku 1893 a zhruba před 40 až 50 lety se přidala do té doby samostatná a mladší překladaťelská asociace. Co výrazně posiluje jejich pozici je, že mají status odborů – nejsou tedy „jen“ asociací.

---

¹ Pro srovnání: Překladaťel Severu cca 80 členů, Asociace spisovatelů cca 100 členů, Obec překladaťelů cca 400

Organizace sídlí v budově v centru města, kterou vlastní od roku 1989, kdy ji levně zakoupili od města Stockholm. V celém domě má organizace větší byt, zbytek budovy (bytové i nebytové prostory) pronajímá. Součástí prostor organizace jsou i tři pokoje pro hosty, kteří přijíždějí na pracovní návštěvy/stipendium. Pokoje se dají i pronajmout. Vlastnictví budovy pomáhá organizaci ve finanční stabilitě. Konkrétně k financování organizace níže.

Členství a doporučené odměny

Členy jsou literární překladaťelé a spisovatelé. Pro spisovatele mají tři samostatné sekce: fiction, non fiction, dětská + YA, každá sekce má své samostatné vedení. Literárních překladaťelů mají cca 600 a víc než 2000 autorů. Poplatky činí 1700 SEK (od 70 let snížený/pokud je člověk členem víc než 30 let), což je i na švédské poměry hodně, ale nabízí za to v rámci členství ekonomické a právní poradenství – asociaci pracují dva právníci na plný úvazek –, kontakty, networking v rámci sekce, semináře a workshopy zdarma. A tedy také odborovou agendu.

Při přijetí za člena se prosazuje kvalitativní hledisko. Vzhledem k tomu, že organizace jsou zároveň odbory, garantují určitý standard práce – nakladatelství v jejich databázi hledají překladaťel/autory pro spolupráci, chtějí mít tedy záruku, že autor/překladaťel bude spolehlivý a kvalitní.

Kolik autorů a překladaťelů je ve Švédsku, nelze přesně říct. Průměrný věk členů asociace je 63 let.

Pro práci v oboru není povinné být členem odborů. Podmínka přijetí za člena jsou dvě vydané knihy (mají systém čekatelů). Nejvíce zavedení překladaťelé a autoři jsou členy, členství jim zajišťuje lepší smlouvy a honoráře. Pomáhají i s dílčími věcmi nečlenům (solidarita, prospěšnost pro celý obor). A pomáhají se nečlenům stát členy.

Doporučená minimální odměna je za překlad 180 SEK/standard page (1000 znaků vč. mezer). Po neúspěšných vyjednáváních o rámcové smlouvě s unií nakladatelů (dále) chtělo nakladatelství Bonnier novou smlouvu s překladaťeli, kde chtěli například prodej licence na třicet let. Unie odmítla a doporučila svým členům, ať takové smlouvy v žádném případě nepodepisují a stávkují. Začali s nakladatelstvím vyjednávat, k dohodě došlo až před dvěma lety, ale smlouvy jsou nyní smysluplně nastavené.

U autorů jsou doporučené *royalties* podle typu literatury. Stejně tak mají doporučené minimální odměny za čtení a akce. Podstatné je, že tyto doporučení jsou veřejně dostupná na webu – není problém se zveřejněním právě proto, že jde o odbory (problém kolektivního vyjednávání).

Pět největších nakladatelství typicky používá ty staré rámcové smlouvy, u dalších nakladatelství pomáhá organizace s kontrolou smluv, konzultují výši procent atd.

Je poměrně hodně rozšířené i samovydávání (typu Pointa u Albatrosu) pomocí služby „na klíč“. Takoví autoři ale obvykle nejsou členy.

Překladem i tvorbou se lze uživit, typická je ale kombinace více prací v oboru. Podle vyjádření zástupkyň asociace je standard mít více typů práce, ale v rozsahu jednoho úvazku a lze se takovou prací normálně živit – není nutná kumulace práce nad rámec běžného rozsahu, aby se člověk dostal na nějaký relativně normální plat.

Obecně velmi vyzdvížena solidarita a kolektivní, jednotný postup. Snaží se členy motivovat a zavázat, aby dodržovali, co je nastaveno, nepodepisovali nevýhodné smlouvy a „neničili“ tím prostředí. Pokud jsou nespokojení, motivují členstvo ke stávce, je to pro ně legitimní nástroj vyjednávání.

Financování unie

Část příjmů pochází z pronájmů (viz výše), dále z poplatků (1700 SEK/rok), dále má organizace pravidelnou dotaci od vlády (kontakt s vládní administrativou dále) – z konkrétní rozpočtové položky na unie, dotace jsou dvouleté. Dostávají také od státu prostředky na stipendia z (public lending right). Financování je cca z poloviny poplatky, z poloviny stát.

Vztah s dalšími organizacemi

I ve Švédsku mají společnou asociaci pro velké i malé nakladatele, ovšem stejně jako u nás jsou jejich zájmy typicky protichůdné.

Před lety byla v platnosti kolektivní smlouva s nakladatelskými odbory (jako je v Norsku), před šesti lety se ale nepodařilo vyjednat po dlouhých jednáních změny a prodloužení a byla vypovězena. Překladařská sekce má rámcovou smlouvu aspoň s největším nakladatelstvím, menší nakladatelství používají s úpravami tu starou.

Existuje ještě asociace překladařů technických textů. Ale jako organizace literárních překladařů a spisovatelů je toto jediná.

Spolupracují s organizacemi sdružujícími další umělecké obory – ilustrátory, performativním uměním atd. Nejméně solidární jsou fotografové.

Současné problémy

Především problém se stále rostoucím trhem s audioknihami především v oblasti honorářů/odměn. To zatím v ČR značným problémem není, ale může se to změnit.

Dvě velké platformy Storytel (systém jako Spotify, původně švédský, nyní populární i v Německu a Polsku) a druhá je Bookbeat. Společně ovládají trh. Tištěná kniha má ve Švédsku stále silné postavení, ale audioknihy nabírají na síle.

Překladařské poplatky za streamy jsou velmi nízké, protože postavení digitálních platforem je silné a zatím s nimi neumějí úspěšně bojovat.

AI – jsou členy EWC a CEATL, tudíž se řídí jejich pokyny. Sami vnímají, že je hlavně třeba mluvit s politiky a vysvětlovat rizika pro praxi. Přiklání se k variantě, že produkty generované AI by měly mít takové označení. Apelují na autory, aby do překladařských smluv uváděli, zda souhlasí, nebo nesouhlasí se strojovým překladem a že je třeba, aby užití strojového překladu bylo možné jen, když jej autor schválí.

Vztah s vládou/administrativou

S ministerstvem kultury jednají pravidelně několikrát do roka. Pakliže je v jednání nová legislativa, jsou stabilní součástí jednání a připomínkového řízení.

Rozdílné je, že panuje společensky i politicky obecná shoda, že literatura a jazyk jsou velmi důležité.

I přes transparentní prostředí a snahu o rovné podmínky vznikají nerovnosti. To se ukázalo především během pandemie, nyní se tedy řeší posílení pozice umělecké práce. Analogicky se statusem umělce u nás.

Zároveň ale panuje i určitá rezistence politické reprezentace. Unie zpracovala koncepční dokument kulturní politiky pro literaturu. Představila ji úředníkům a politikům a zatím to u

představení skončilo. Očekávají se také změny vzhledem k nové vládě (panovaly obavy o výši rozpočtu na kulturu, což se odrazilo i v Arts Councilu).

Dlouhodobá stipendia

Jedna z překladatelek právě čerpala stipendium na překlad (analogicky jsou i na tvorbu). Jedná se stabilní systém podpory, buď jsou to stipendia jednoletá, nebo pětiletá – 160 000 SEK/ročně po dobu pěti let.

Není to 100 % příjem, ale výrazně to – podle zkušeností – pomůže věnovat se tvůrčí práci. 30 lidí ročně dostane jednoleté stipendium, 10 lidí ročně pětileté. Nelze jej čerpat v případě důchodu.

Stipendium je nicméně zdaněno standardní sazbou – 30 %. Jinak daně jsou ve Švédsku vysoké – 30 % daně + 30 % na sociální jako OSVČ, čili více než polovina příjmu.

Agenturní činnost

„Logistické centrum“ pro literaturu

Švédsko má jednu z nejpropracovanějších politik na podporu čtenářství. Zvyšování čtenářské gramotnosti je značným tématem (více dále). V budově unie sídlí **Forfattercentrum**, což je prakticky logistické centrum, které propojuje autory se školami, knihovnami atd. Jde v podstatě o vnitrostátní agenturu. Škola/knihovna požádá o autora/autorku a agentura je propojí s vhodným člověkem. Analogicky to funguje i pro překladatele.

ARLIS – Administrace literárních práv – agentura, která zajišťuje obnovení licence (když skončí, po smrti autora atd.)

Agentáž do zahraničí funguje podobně jako v ČR. Bonnier (největší nakladatelství) zastupuje své autory samo, větší jména mají své autory.

SWEDISH ARTS COUNCIL

Zástupkyně AC: Susanne Bergström Larsson, Maria Antass

Švédská kulturní politika

Je platná od roku 1974. V roce 2009 byla upravena, byl přidán prvek diverzity, ale z „více levicové“ se stala „více pravicová“.

Stojí nicméně na několika pilířích – nezávislosti, svobodě slova, participaci a diverzitě.

„Kultura má být dynamickou, podnětnou a nezávislou silou založenou na svobodě projevu. Každý má mít možnost podílet se na kulturním životě. Kreativita, rozmanitost a umělecká kvalita mají být nedílnou součástí rozvoje společnosti.“

K dosažení těchto cílů má švédská kulturní politika podporovat:

- příležitosti pro každého, aby se mohl setkávat s kulturou, vzdělávat se a rozvíjet své tvůrčí schopnosti.

- kvalitu a uměleckou obnovu
- dynamické kulturní dědictví, které je zachováváno, využíváno a rozvíjeno
- mezinárodní a mezikulturní výměnu a spolupráci v oblasti kultury
- rovný přístup dětí a mládeže k umění a kultuře“

Systém rozložení institucí na podporu kultury:

- ARTS COUNCIL – pracuje v průmyslu, je největší, nezastupuje filmový průmysl, podporuje švédskou literaturu v zahraničí
- FILMINSTITUT – analogicky ke Státnímu fondu kinematografie
- ARTS GRANTS COMMITTEE – podporuje jednotlivé umělce (vizuální, divadelní...), ne literaturu
- THE SWEDISH AUTHORS FUND – autoři a překladaťelé do švédštiny (rešerše, zahraniční rezidence, stáže)
- SWEDISH INSTITUTE – pod ministerstvem zahraničních věcí (podobná jsou Česká centra)

ARTS COUNCIL

propagace:

- granty (80% grantová agentura pro švédské kulturní organizace, skupiny), podpora i pro (kulturní) menšiny
- NEROZDĚLUJÍ podpory pro jednotlivce, rozdělují mezi organizace, které pak dále třídí (stipendia přes unii apod.)
- v literatuře jde především o podporu a propagaci a čtenářství
- největší grant: modul spolupráce – rada dává peníze regionům ve Švédsku (21) získávají peníze, které rozdělují svým organizacím
- pracuje zde 115 lidí
- letos proběhla reorganizace, do té doby měl literární odbor cca 15 lidí, nyní není samostatný odbor a struktura stále není zcela vyjasněná
- generální ředitel volen na 6 let, veřejně vypsaná pozice, navrhuje jej vláda na základě koncepce, kterou předloží
- výbor arts councilu (volí vláda)
- veškeré finance mají od ministerstva kultury, jsou servisní organizace
- sídlí u nich i CREATIVE EUROPE DESK

Objem rozdělených prostředků

- 4 bilionů SEK (2022)
- Cca 14 000 žádostí ročně
- 55 % schváleno
- 60 % žádostí dostane žádané částky

Systém literárních grantů

- podpora literatury, nakladatelské granty, výroba knižních obálek, distribuce, knihy hodnocené grantovou komisí – všechny knihy čtou dva členové), peníze až po vydání knihy, kterou sem pošlou (nic mainstreamového podporu nedostává)
- pro beletrii cokoli nové, experimentální

PUBLISHERS GRANT

- cílem je zajistit, aby čtenáři získali přístup ke VŠEM typům knih
- peníze se dostávají až po vydání (zpětně se zhodnotí jejich kvalita), není nijak kontrolováno, jak s penězi nakladatelství dál naloží)
- motivuje nakladatelství vydat další knižní „lahůdky“
- musí být kvalitně zpracované (ilustrace, obálka...)
- je třeba státu prodat 290 výtisků – ty se pak distribuují do obecních knihoven

GRANT na kulturu a magazíny (design, časopisy...)

- výroba a distribuce
- peníze předem
- analogické jako u nás (akorát výsledky jsou výrazně dřív než na jaře)

GRANT na vydání knih pro minority (více v info o čtenářství)

GRANT na podporu četby

- organizace, knihovny, knihkupectví (!)
- účel, způsob podpory čtení
- autorská čtení

FESTIVALOVÝ grant na literaturu

GRANT pro knihovny

- pro koupi knih (obecní knihovny, knihovny středních škol)
- výběr literatury pro nákup je na knihovnách
- Arm's length principle

Fungování grantových komisí:

- 5-8 odborníků, mohou se hlásit, nebo jsou vybráni
- Jmenování na dva roky, lze prodloužit o další 2 roky, než se musí změnit
- Pokaždé někteří členové noví
- každý grant má svůj vlastní výbor
- žádost členů komise (příp. jejich přátel/příbuzných) musí být zaslána jiné komisi (neexistuje „chození za dveře“, žádost prostě nehodnotí celá komise)

- po uzavření žádostí se komise seznámí se žádostmi a jako první vypracují zprávu, kde v jaké žádosti mají jaký střet zájmů (příbuzný atd.), tyto zprávy jsou následně veřejné
- transparentnost, objektivita, chrání každého, všechna rozhodnutí jsou veřejná
- členům se platí 2000 SEK za den schůze, pak se platí i čtení žádostí (skutečná práce), ale je to málo, je to problém
- o některé granty můžete žádat znovu
- pro hodnotitele mají guidelines / instrukce a pořádají semináře, jak hodnotit
- žádost o dotace je zdarma
- reflexe pro žadatele nejsou uvedeny, v rozhodnutí je napsáno: je to kolektivní rozhodnutí, nikdy nezabíhejte do podrobností, proč někdo grant nezískal)
- jasné pokyny pro každý grant, výbory jsou velmi užitečné
- komerční literatura, detektivky se zamítají
- semináře pro členy komisí na konkrétní otázku

Propagace čtení

- silná propagace čtenářství (viz dále)
- placeno kompletně z vládního rozpočtu
- BOOK start – spolupráce s mateřskou školou, dětským zdravotnickým zařízením, katalog, ambasador čtení (z rady), často spisovatel
- läserådet – čtecí rada, předseda, členové jsou jako představenstvo z různých částí společnosti (školský systém, média pro nevidomé a neslyšící), spojené síly kolem čtenářské situace
- CENA Astrid Lingren za literaturu pro děti, největší po Nobelově ceně (získat přístup k příběhům z celého světa, podpora literatury)

SWEDISH LIT. EXCHANGE

- granty, pro švédskou literaturu v zahraničí, četby, překlady (NEnakladatelské), grafické romány, obrázkové knihy
- propagace, mohou se přihlásit časopisy vydávající edici o švédské literatuře
- ukázkový překladový grant, mentor
- pobyt v domě spisovatelů (letos testovací, pilotní)
- stipendium pro vydavatele ve Stockholmu
- veletrh Göteborg
- téma pro nadcházející rok

Aktivity pro překladaře

- nejdůležitější položka
- konference, překladařský salon (digitálně), granty organizacím
- na serveru jsou složky se životopisy překladařů (povoleno sdílet), ze švédštiny do cizího jazyka

Organizace nakladatel

- shromařđuje informace o číslech vydavatelství atd.
- 3000 ročně prodaných titulů na překlady do cizích jazyků (500 řadost o granty na překlady, podpoří cca 400)
- 50–55 lidí pracuje pro tato prodejn práva
- nemají přesná data, jak podpora funguje, dopad mř skrz prodaná práva, recenze, rozhovory atd.

Podpora od vlády

- rozpočet se schvaluje kařđ rok, kařđ rok se bojuje o rozpočet
- výše podpory zleř i na výsledcích voleb
- komunikace s vládou (kařđ rok přou report, info pro vládu, mají schůzky se zástupci ministerstva kultury)
- průmrn 134 milionů SEK na literaturu, knihovny, propagaci řten
- 2 miliony uř řly do regionů
- strukturln plán je na vldn úrovni
- RADA má vlastn kulturní program

Uřitečné odkazy:

<https://forfattarforbundet.se/stipendier/stipendier-som-administreras-av-sveriges-forfattarforbundet/forfattarnas-fotokopieringsfond/>

<https://www.svff.se/>

<https://www.alis.org/>

<https://www.bonuscopyright.se/>

<https://www.kulturradet.se/>

Knihovny a podpora čtenářství ve Švédsku

*Definice švédské kulturní politiky (platná od roku 1974, naposledy doplněná o diverzitu v roce 2009)
„Culture is to be a dynamic, challenging and independent force based on the freedom of expression. Everyone is to have the opportunity to participate in cultural life. Creativity, diversity and artistic quality are to be integral parts of society's development.“*

Jeden z hlavních cílů:

- Equal access to arts and culture for children and youth

Zdroj: <https://www.kulturradet.se/en/about-us/swedish-cultural-policy/>

Švédská kulturní rada (Arts Council Sweden)

- instituce, přerozdělující podpory z rozpočtu
- princip arm-length
- neposkytuje na jedinou výjimku podpory jednotlivcům, jen organizacím/municipalitám apod.
- na literaturu mají cca 15 lidí (teď se restrukturalizují), celkem cca 115 zaměstnanců
- mají velké podpory na čtenářství – přidělují prostředky městům, školám, knihovnám atd.
- začínají s rozvojem čtenářství už v dětských health centrech, tzn. od mimin
- mají speciální dotační titul na podporu čtenářství, každé dva roky mají tzv. reading ambassador (nějakou osobnost, která podporuje čtenářství)
- dělají katalog dětských knih (není to privatizované)

- mají speciální „reading council“

Stockholm City Library

- z 20. let 20. století
- středn rondel, dal místnosti okolo
- v roce 2000 si Švédsko vytipovalo 5 menšin, postupn se přidala ještě arabsk a nejnověji ukrajinsk, s tím pracují i v knihovn:
  - Židovskou (jidiš)
  - smskou
  - vdsk Finy
  - romskou
  - „ld z údolí“ (urfolkssprket)
- v tomto prostoru je třzen následující:
  - přzem:vdsk knihy
  - prvn galerie: knih menšin v originálních jazycích
  - druh galerie: překlady dovdtiny

V rondelu uvnitř jsou chodby, z části je v přízemí vytvořený prostor, kam nesmí dospělí. Je to prostor pro věkovou skupinu 13 až 19 let.

Děťské oddělení

- vždycky se zouvají boty, je tam prostor pro pakování kočárků atd. (uživatelsky velmi přátelské už u vstupu)

- typicky jsou dostupné hry a další „rozšíření“ funkce knihovny, cílem je samozřejmě setkávání
- hned u vstupu do děťského oddělení je queer vlajka a jsou přítomné ve všech knihovnách a jejich prostorech. Jasně dávají najevo – sem patří všichni
- opět i v děťském oddělení pracují s minoritizovanými jazyky – dělí sekce na „jazykové“, další oddělení je „po oborech“

Čtenářský koutek v dětském oddělení.

hraje.

Divadlo z 20. let v dětské sekci, pořád se tam

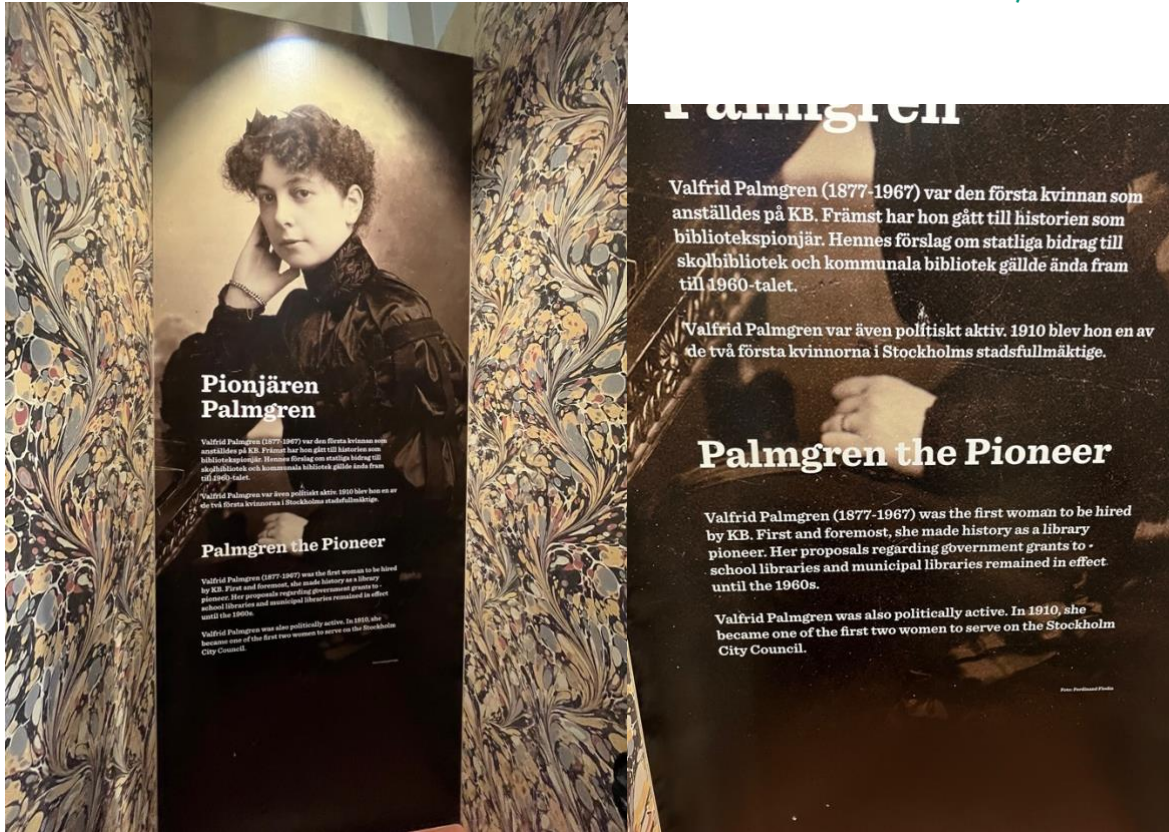

Národní knihovna

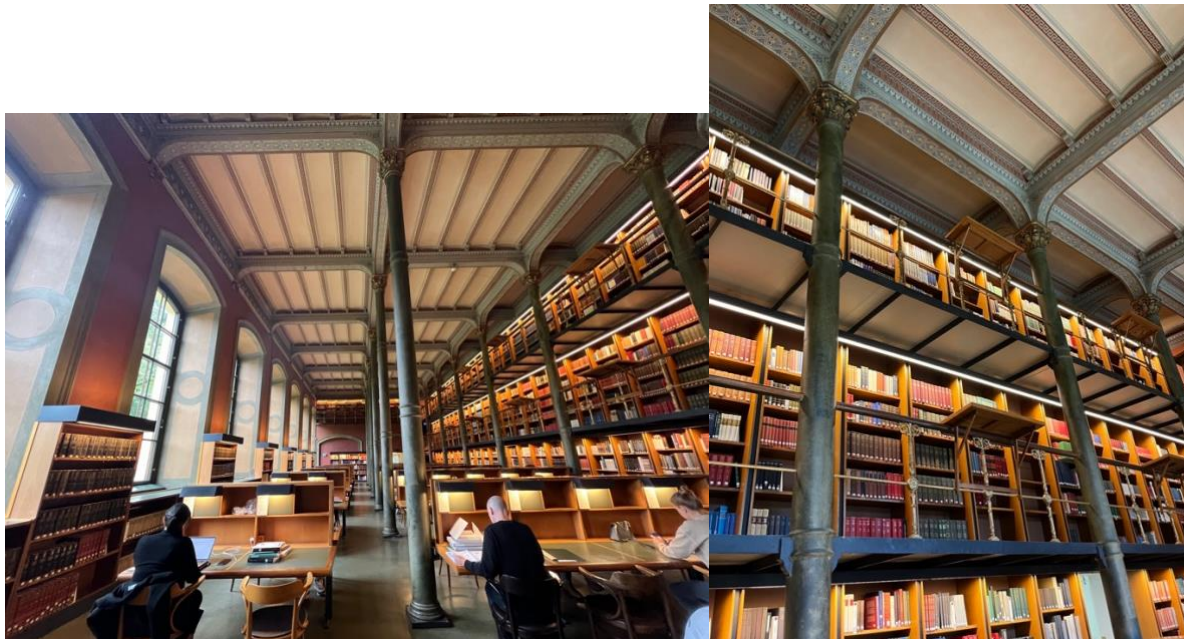
Hned při vstupu jsou za paní vrátnou/recepční dva obří portréty významných spisovatelů – jednoho muže, jedné ženy

Za vstupem je instalace, která referuje o historii a vizi knihovny.

Knihovna má starou část jako naše Klementinum.

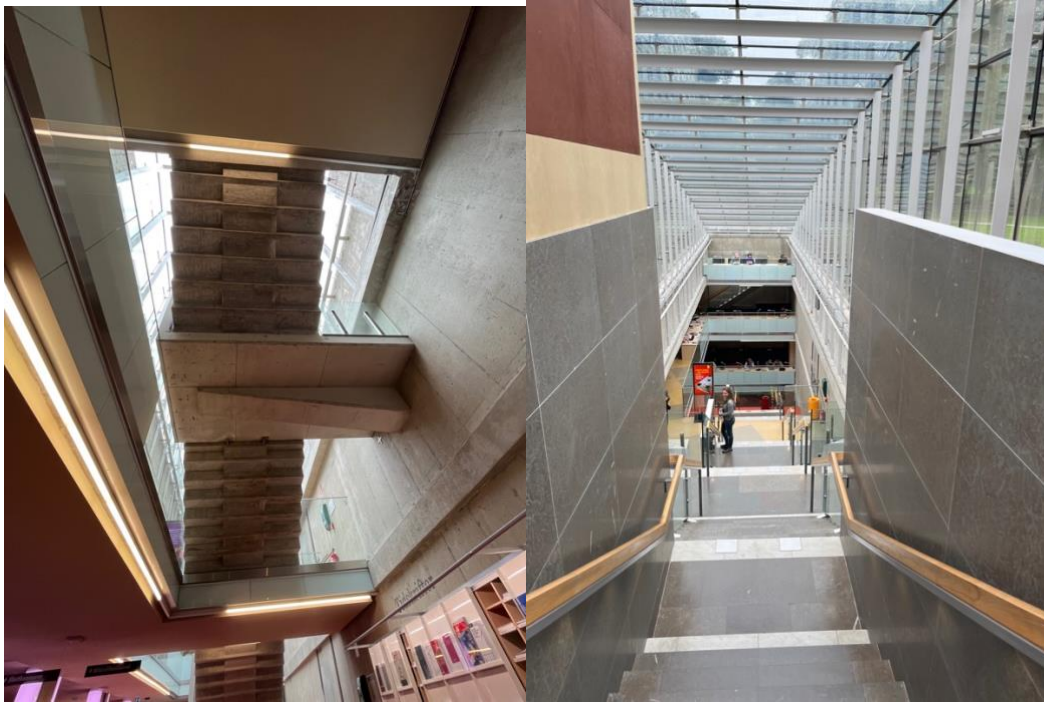

Pak má moderní přístavbu, která je z velké části podzemí.

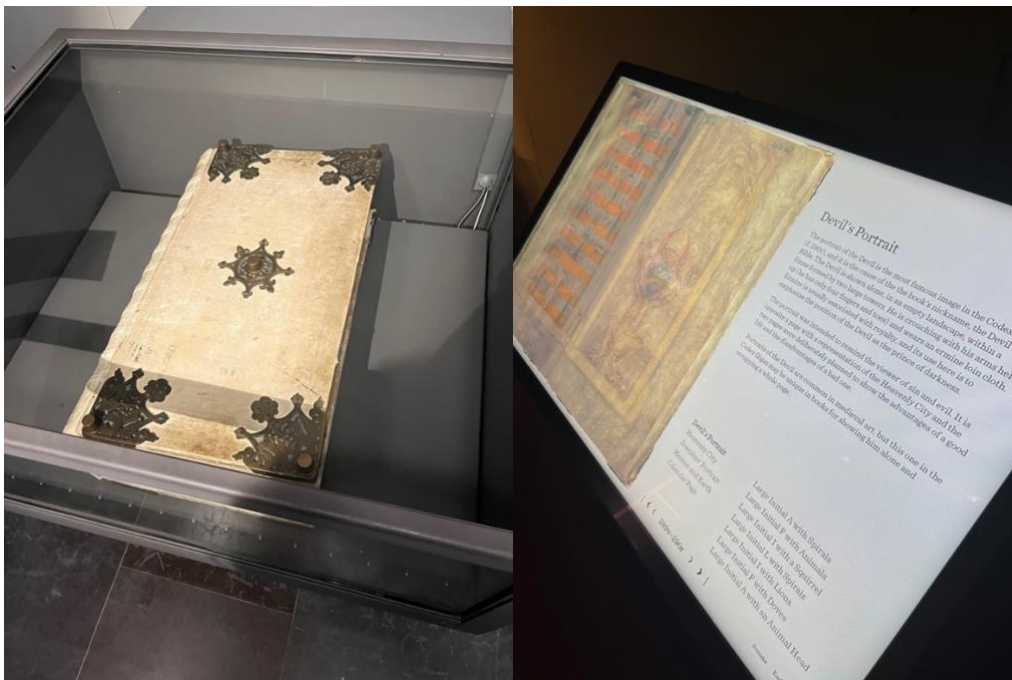
Díky průhledu ven, je ve všech patrech dost světla.

Tady jsou oddělené studovny, zasedačky, nahrávací/projekční místnosti a velký přednáškový sál.

Taky oddělení sledování audio/vizuálních sbírek, časopisy atd.

A taky je tam vystavena Ďáblova bible – přístupná, celá naskenovaná a kdokoli k ní může.

Rum för barn (překl. prostor pro děti)

Sem nás poslali z Arts Councilu, že je to ukázka toho, jak chťej rozvíjet čtení u děti a dospivajich.

Rozdělení:

- Rum för barn je pro děti od 0 do 10 let.
- Tiotretton cca 10 až 13
- Lava 14 až 25

Celá knihovna je souast velkého kulturnho centra uprostřed města (Kulturhuset), kde je divadlo, kino, kavárny, lidé tam hraj šachy, setkavaj se. Jak jsme pak zjistily, je to zasadn pro zaujet cilovky.

S městskou knihovnou spolupracuj, co se týče fondu, jak jsme pochopily, ale patříš k tomu kulturnmu domu.

- prostor je rozdělen na tří sekce
  - picture books
  - chapter books
  - nonfiction

Picture books – knihy beze slov nebo s minimem textu

- tenhle typ knih speciálně podporuje Arts Council k vydání
- sekce je rozdělená podle barev
- koberec vřude, je třeba se zout a nefotit lidi
- už tady se opět pracuje s jazyky, přestože tam mnoho textu nen

Chapter books

- klasická beletrie pro děti
- tady je rozdělení po jazycích a mají tu především různé knihy v různých jazycích
- česká sekce je zde taky (ale chtěla by rozšířit a doplnit)
- prostor je designovaný víc jako „dospělácká knihovna“, zadní půl oblouk jasně odkazuje k velké městské knihovně

Non fiction sekce
- dělení je po vednıch oborech

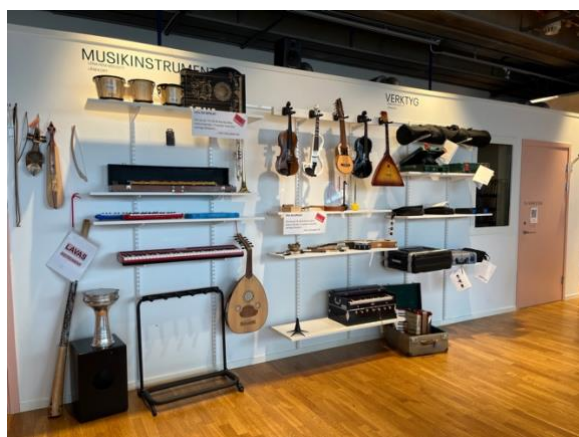
Lava – 14 až 25 let

Hned u vstupu se nás ujímá Thomas, který funguje i jako nárazník pro dospělé, což nám ale v první chvíli nedošlo (v dětské sekci úplně stejně seděla knihovnice a hned se ptala, co tam děláme – slušně, mile, ale zpětně je jasné, že bezpečí dětí je pro ně zásadní).

Smíme fotit, ale opět bez lidí, takže hlavní část, kde jsou police s knihami a velké stoly, šicí stroje a výhled na město, vyfocenou nemáme, protože tam sedělo tak 20 až 30 dospívajících a dělali úkoly, četli, tvořili atd.

Thomas a kolegyně. Vysvětluje, že se dají potisknout mikiny, vytisknout plakáty, tvořit, použít 3D tisk. Všechno v knihovně mají. Šicí stroje taky.

Knihovní kartička funguje do městské i téhle knihovny. A lze si na ni půjčit domů některý ze 70 nástrojů, které mají k dispozici. Dokonce dělají i workshopy, aby se s tím dospívající naučili.

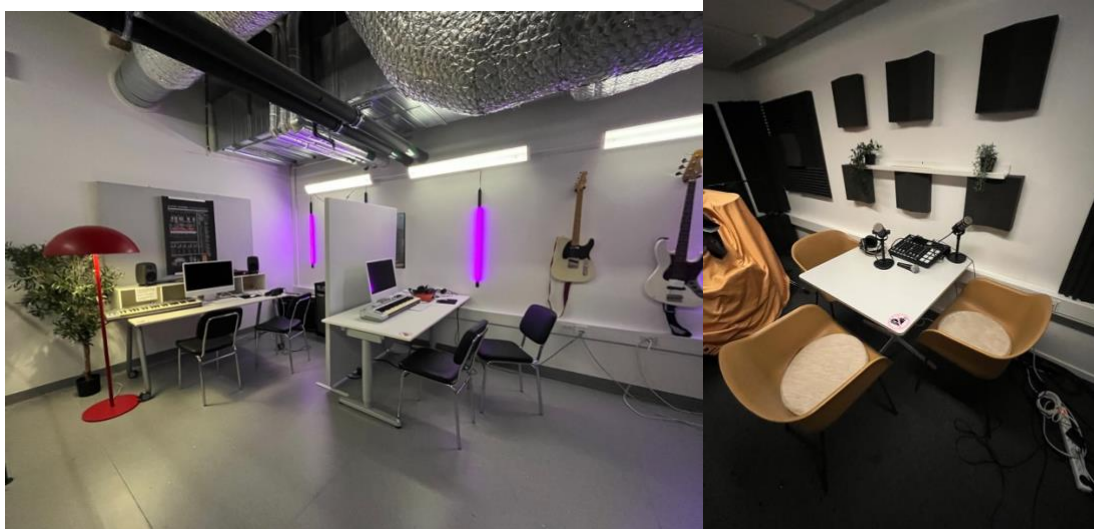

Hned při vstupu je vidět tato sekce. To rozložení není náhodné, jak uvádíme, vlajky jsou všude.

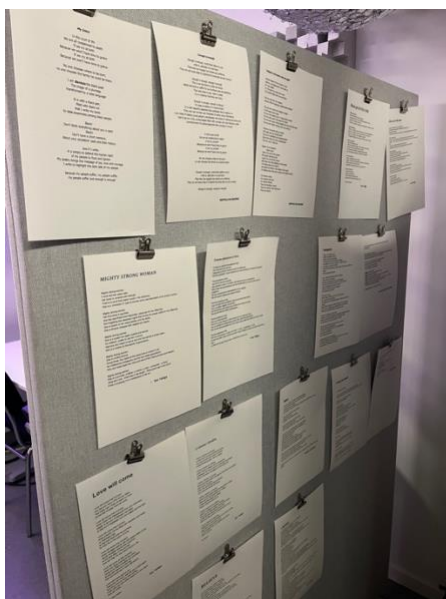
Potisknout si lze tričko, mikinu... některé služby jsou drobně zpoplatněné.

Potisk trička stojí 50 SEK, tzn. asi 107 CZK.

Studio, kde se dá nahrát video, klip, stříhat... A podcastové studio.

Zadarmo si lze zarezervovat slot, mají nějakou kvótu na počet hodin měsíčně/osoba. Když tam ale nikdo není, pouští tam i ty, co kvótu vyčerpají a online systém je nepustí (stačí zavolat).

Workshop psaní textových písní. V knihovně dělají stále nějaké akce, na které mohou dospívající přijít. Thomas popisoval, že tím, že jsou kulturní dům, kde je třeba divadlo, můžou si půjčit věci z fundusu a udělat fashion show, divadelní představení atd. Mluvil o tom, že to propojení v rámci celého domu je zásadní proto, aby mohli dělat široké spektrum aktivit.

Taky mají desing hack – všechny knihovní foxy a stoly a všechno, je na kolečkách, aby mohli jednak police překupovat, jednak dělat prostor právě pro ty akce.

Taky dělají workshopy sítotisku a vzadu v rohu je fotokomora. Fakt si každý najde to svoje. Ptaly jsme se, jak je v práci spokojen – prý moc, peníze jsou dobré. Je tam deset let a je tam jeden z těch „novějších“. Má to teď jako part time, protože chce, míval i full time. Pracovní prostředí a možnost pracovat v knihovně jsou pro něj splněný sen.

Tiotretton 10 až 13

Sekce patro pod Lava.

Dovnitř nesmí dospělí vůbec. U vstupu byl milý týpek ve fialovém obleku, který nás zarazil a vysvětlil, že dospělí kromě několika knihovnic a knihovníků tam nemají vůbec přístup. Je to maximální safe space. Směly jsme nakouknout od čáry, ale žádné fotky. Děti tam mají na míru

dělají systém trochu prolézaček trochu kulatých paland s výhledem na město, kam si můžou po žebřících vylézt a číst si v takových „minibuňkách“. Samozřejmě jsou fatboye atd.

Knihovnice, která tam přišla zjistit, co se děje, vysvětlila, že tam mají i kuchyni a dělají little snack pro děti, aby když přijdou a mají hlad, mohly si něco dát.

Dali nám plánek tohoto oddělení a byla na něm... queer vlajka.

Evidentně to funguje i jako útočiště pro děti, které se s něčím potýkají, jsou ze sociálně slabšího prostředí atd. Samozřejmě tam bylo dětí hodně.

Zásadní je míra autonomie, která se dětem dává – v městské i téhle knihovně mohly promlouvat do toho, jak bude jejich prostor vypadat, je jim důvěřováno, že zvládnou o jim daný prostor pečovat a zároveň se maximálně dbá na jejich pohodlí a bezpečí.

Inkluze prostupuje celým systémem, už jí není potřeba zásadě tlačit, prostě existuje.

Kurátorství se hodně odehrává v linii těch minorit. Na české sekci bylo vidět, že jde o to tam ty knihy mít, ale moc nevědí, co by tam být mělo/mohlo.

Frankfurt, říjen 2023

Zpráva o podpoře čtenářství v Německu

K Frankfurtskému knižnímu veletrhu už neodmyslitelně patří slavnostní udílení **Německé ceny za literaturu pro děti a mládež**². To letošní se neslo v duchu rozmanitosti a pojilo se s ním také jedno výročí – už 20 let na cenu nominuje své favority i dětská porota.

Vznikla v roce 2003 z iniciativy Pracovního okruhu literatury pro děti a mládež³ za podpory Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež BMFSFJ. Mladým čtenářům umožňuje nezávisle se podílet na kulturním životě a do roku 2023 se v ní vystrídalo na 1000 dospívajících z 12 spolkových zemí a 31 čtenářských klubů.

Za jak důležitou součást duševního a intelektuálního rozvoje dětí a mládeže považuje jejich sečtělost a nakolik si váží všech, kdo se na vzniku literatury pro děti a mládež podílejí, dává zmíněné ministerstvo najevo nejen záštitou a částkou 72 000 euro⁴, již každoročně cenu podporuje. Paní ministryně se také účastní slavnostního večera v Kongresovém centru FKV, který udílení hostí, a osobně předává tuto cenu, ceny odborné poroty ve čtyřech kategoriích⁵ i cenu za celoživotní dílo a pro nové talenty⁶ od zvláštní poroty.

Z nominovaných děl je jasné, v čem vidí přínos četby nejen odborná porota, ale i sami mladí čtenáři. Chtějí se lépe vyznat v současném světě, proniknout do příběhů, myslí a duše svých vrstevníků, ať už žijí tady a teď, v podobném či odlišném rodinném zázemí, nebo přicházejí z jiných zemí, musejí se potýkat se sociálním vyloučením, nedostatkem či jinakostí všeho druhu, se zdravotními problémy, ztrátou blízkých atd., anebo zkrátka měli tu smůlu, že se narodili v době či žijí v zemi, kde se válčí, kde panují mnohem méně příznivé podmínky. Dospívající velmi citlivě reagují na dnešní globální hrozby, mnozí trpí depresemi v důsledku pandemie nebo pod vlivem sociálních sítí, a tím důležitější je, aby si vedle úniku do podobenství či dobrodružství fantasy mohli přecíst o sobě podobných z masa a kostí i o problémech druhých, aby věděli, že se svými obavami a trápením nejsou sami a že někdo třeba potřebuje pomoc víc než oni.

Současná německá knižní tvorba jim takové knížky nabízí, drží krok s aktuálním vývojem a nebojí se ani těžkých témat, jak je patrné na jednotlivých ročnících ceny. Vydavatelé vycházejí vstříc rovněž vyučujícím a všem, kdo s dětmi a mládeží chtějí prostřednictvím literatury přiměřené věku debatovat o tom, co se jich přímo dotýká, a často nabízejí k jednotlivým titulům i pracovní listy určené pro danou cílovou skupinu. Taková četba – na rozdíl od té naší „povinné“, velmi často věkově nepřiměřené, v mnoha ohledech překonané i jazykové zastaralé – má šanci děti pro literaturu nadchnout. Stejně staří hrdinové a dnešní příběhy, s nimiž se děti a dospívající mohou ztotožnit, spíš udrží jejich pozornost, a napomáhají tak vytrvalému čtení, vhodně kladené otázky k tématům, která je zaujmou, snáz vedou k hlubšímu porozumění textu, živý jazyk a jeho

---

² Na německém knižním trhu ročně vychází zhruba 7 500 titulů pro děti a mládež a orientovat se v nich pomáhá Jugendliteraturpreis od roku 1956 díky dotacím z BMFSFJ. Letos poroty vybraly z navrhovaných 669 titulů 32 nominací. [Nominierungen 2023 | AKJ \(jugendliteratur.org\)](#)

³ Arbeitskreis für Jugendliteratur pracuje od roku 1955 coby zastřešující oborová organizace s úkolem pořádat Cenu za literaturu pro děti a mládež a podporovat rozvoj čtenářství. Vydává oborový měsíčník *JuLit*, pořádá semináře, pomáhá v orientaci na knižním trhu a zastupuje Německo na mezinárodní úrovni, m. j. v IBBY. Ve spolupráci s Německým literárním fondem udílí stipendia a pořádá dílnu pro překladaatele dětské literatury z němčiny „Kein Kinderspiel“. AKJ sdružuje 57 spolků a přes 250 odborníků z oblasti knihovnictví, vzdělávání, vydávání knih a výzkumu. Příspěvková organizace BMFSFJ má hlavní sídlo v Mnichově a valná hromada si ze svých řad volí pětičlenné čestné představenstvo na tříleté funkční období s možností jednoho znovuzvolení. Velkorysé finanční prostředky čerpá i z Nadace Waldemara Bonselse, autora Včelky Máji [Startseite >](#) [Waldemar-Bonsels-Stiftung](#).

⁴ 10 000 euro jde přímo na dětskou porotu.

⁵ Obrázková kniha, dětská kniha, kniha pro mládež a populárně-naučná kniha. Společně soutěží původní i překladaová díla.

⁶ Tyto ceny mohou putovat k autorům, ilustrátorům i překladaatelům.

prostředky k nim promlouvají bezprostředněji, moderní výtvarné a grafické pojetí je dokáže lépe oslovit a rozvíjet jejich estetické citění. Školákům se pak literatura může spíše než jako cosi těžko srozumitelného, zaprášeného a nezáživného jevit jako atraktivní průvodce dnešním světem. Pro pedagogy jsou takové připravené materiály nepostradatelnou pomůckou k svěžím, zajímavým a interaktivním hodinám.

Četbou, která dětem a dospívajícím umožňuje porozumět rozmanitosti současné německé společnosti, pomáhá v integraci, předchází projevům rasismu či diskriminace a přispívá k vzájemnému obohacování a mezikulturnímu soužití, se zabývá ročenka Kolibri [Kolibri | AKJ \(jugendliteratur.org\)](#). AKJ se na tvorbu pro děti a mládež zaměřuje i z tohoto hlediska a už třicet let pravidelně přináší výběr aktuálních titulů i doprovodné podklady a doporučení k výuce na všech stupních.

Dalším velkým tématem letošního Frankfurtského knižního veletrhu byl povážlivý úpadek čtenářských kompetencí, který souvisí s tříštěním pozornosti, podbízivostí i zkratkovitostí sociálních sítí a digitálních médií obecně, a projevuje se na celém světě. Zabývá se jím i **Ljubljanský manifest** na podporu četby [The Ljubljana Reading Manifesto: Why higher-level reading is important](#), který končí citací první signatářky, Margaret Atwoodové: „Nebudeme-li mít mladé čtenáře a spisovatele, nebudeme mít záhy ani ty starší. To bude konec gramotnosti v širším slova smyslu, a tím pádem i konec demokracie.“

Právě proto jsou tak důležité projekty na podporu čtenářství jako **Literanauti** [Literanauten | AKJ \(jugendliteratur.org\)](#), s nímž před mnoha lety přišla AKJ⁷. Stojí nejen na zájmu o knížky, ale především na šíření radosti z četby, na tvořivém zprostředkovávání a vzájemném doporučování literatury mezi vrstevníky. Literanauti se sdružují v čtenářských klubech při knihovnách, knihkupectvích, školách či kulturních nebo sociálních zařízeních díky nadšeným příznivcům literatury pro děti a mládež. AKJ jim poskytuje odbornou podporu i prostředky na pořádání akcí, propojuje jednotlivé kluby, sestavuje z jejich členů zmíněnou dětskou porotu a organizuje pravidelná spolková setkávání. I zanícení čtenáři ve věku od 10 do 18 let díky projektu získávají nové kompetence a z často introvertních knihomolů se stávají sebevědomí mladí lidé se spoustou kontaktů na podobně smýšlející, kteří dovedou literaturu posuzovat a debatovat o ní, nebojí se komunikovat ani vystupovat na veřejnosti nebo vymýšlet nejrůznější způsoby propagace titulů, které sami považují za doporučeníhodné, a podílet se na jejich realizaci. Literanauti sami nejlépe vědí, jak ke čtení přilákat stejně staré či menší děti, a připravují pro ně autorská i scénická čtení, výstavy nebo dílny knižní tvorby, tisknou brožury, natáčejí knižní upoutávky, podcasty či dramatizace, hrají divadlo, předčítají ve školkách, družinách nebo vyloučených lokalitách, mění literární příběhy ve street-art nebo únikové hry, noci s literaturou nebo výlety s ní spojené či exkurze do míst, kde vzniká. Takové dovednosti získávají nejen v rámci svého klubu, ze vzájemné průběžné inspirace, ale i v rámci knižních veletrhů, ať už ve Frankfurtu či v Lipsku, nebo třeba i v seminářích a dílnách během celoněmeckých setkání, jaké se například letos uskutečnilo v květnu v Bad Hersfeldu. Ta jsou velmi přínosná i pro výměnu zkušeností mezi dospělými, kteří literanauty vedou. Jednotlivé čtenářské kluby žádají AKJ o grant na konkrétní nově započatou činnost nebo dílčí projekt ve spolupráci s místními partnery, kteří jim poskytují organizační pomoc, prostředky nebo prostory. Důležitý je aktivní, kreativní a inovativní přístup, který by oslovil co nejširší dětské publikum a udržel jeho zájem, stejně jako snaha podchytit ty, kdo se doma s knížkami nepotkají, nebo pro něž němčina není mateřským jazykem.

Že k četbě lze přitáhnout i děti se speciálními vzdělávacími potřebami či ty ze sociálně slabších rodin, jimž nikdy nikdo nečetl, svědčí soustavná práce a nadšení Marie-Louise Lichtenbergové, která vyučovala jazyk a literaturu na základní škole ve Wermelskirchenu, kde převažovali právě takoví žáci. V roce 2004 vzala sedmou třídu a rodiče na veletrh do Frankfurtu, navázala kontakt

⁷ Velkorysé finanční prostředky, vždy na pětileté období, na něj AKJ dostává i od Nadace Waldemara Bonselse, tedy z pozůstalosti autora Včelky Máji [Startseite » Waldemar-Bonsels-Stiftung](#).

s AKJ a děti pod jejím vedením a ve spolupráci s místním knihkupectvím udílely svou vlastní knižní cenu. Následující rok na jejich přání založila školní čtenářský klub, který se už v roce 2007 stal součástí dětské poroty. Paní Lichtenbergová následně působila v odborné porotě a letos končí druhé funkční období v předsednictvu AKJ. O literanautech, dětské porotě a činnosti AKJ nám zevrubně vyprávěla při schůzce na stánku. A také o tom, kolik radosti jí přináší, když se k ní hlásí její bývalí žáci, v nichž probudila lásku ke knížkám – a mnozí z nich se dnes na literatuře podílejí profesně. O zkušenosti s podporou čtenářství na nejrůznějších úrovních se ráda dělí a byla by ochotná přijet debatovat na toto téma i do Prahy. S tímto návrhem už jsem se také obrátila na Goethe-Institut. Vzhledem k tomu, že Německo bude u nás příští rok čestným hostem Světa knihy, by odborná diskuse v rámci profesního fóra, například s organizátory projektu Rosteme s knihou a Zlaté stuhy, byla jistě velmi podnětnou součástí programu našeho knižního veletrhu.

Guest of Honour Slovinsko

Hlavní host Frankfurtského knižního veletrhu zaměřil odborný program na otázku hlubokého čtení, jak již bylo zmíněno výše. Základní teze shrnuje Lublaňský manifest čtení vytvoření spoluprací odborníků z univerzit v Lublani, Leidenu, Řezně a Stavangeru. V rámci diskuzí zazněla řada zajímavých informací a apelů. Například na potřebu, aby vlády jednotlivých států znaly význam hlubokého čtení. Bez schopnosti číst lineární příběh se děti nenaucí propojovat informace. Z výzkumů jasně vyplývá, že při čtení digitalizovaných textů (například ve čtečkách) dochází oproti klasickému tištěnému textu k mnohem menšímu zapamatování a menšímu porozumění obsahu, čtenáři mívají problémy s řazením časových událostí v rámci příběhu, je obtížné pro ně text rekonstruovat, převyprávět. Ještě komplikovanější je pak poslech audia, kdy posluchač – už nemůžeme hovořit o čtenáři – mívá poslech knihy jako vedlejší aktivitu, souběžně se věnuje dalším činnostem, navíc neudává textu vlastní tempo, chybí zde grafická úprava, tedy dělení odstavců apod., což zhoršuje zapamatování a porozumění. Pro dětské a mladé čtenáře neexistuje substitute čtení, čtení je klíčové pro rozvoj myšlení. Zároveň se při výzkumu (účastnilo se 2000 dětí) ukázalo, že současné děti mají menší míru zapamatování, než měly jejich vrstevníci před několika lety. Výzkumu a vzdělávání se věnuje například Norwegian Reading Centre ve Stavangeru. Učení se čtení je pro děti náročné, těžké, klíček k úspěchu je motivace a dobrý příběh. Kladení důrazu na čtenářské dovednosti je otázkou pro celou společnost. Je nutné přesvědčit politiky, pedagogy, rodiče i děti a teenagery, že čtení je cool a přináší spoustu benefitů. Měli bychom jako společnost usilovat o to, aby se z čtenářství stal populární fenomén, změnit nastavení vnímání – podobně jako u běhání, které se v posledních letech stalo tak populárním, že dnes běhá skoro každý. Řada evropských zemí má skvělé programy na podporu čtenářství, rozličné zkušenosti, ale málo je mezi sebou sdílíme. Na evropské úrovni by státy EU měli začít více spolupracovat, vzájemně se inspirovat.

Udělali jsme si také základní obrázek o fungování slovinského knižního trhu, zejména nezávislé scény. Slovinsko je s 2 miliony obyvatel skutečně malý trh. Průměrná cena knihy je 24 EUR, vysoká cena odráží skutečnost, že knihy vychází jen v malých nákladech, 1000 prodaných výtisků je již považováno za velký úspěch. O to důležitější je podpora celé sítě – nakladatelství i knihkupectví. Slovinská vláda knižní trh podporuje, podpora stojí na třech pilířích – snížená sazba DPH (ve výši 5,5 %), přímá podpora vybraných vydávaných titulů a podpora veřejných knihoven (podle statistiky si každý Slovinec ročně koupí 2 knihy, vypůjčí 11). Pokud jde o

podporu čtenářství dětí – ve Slovinsku vychází kolem 1000 nových titulů pro děti a mládež. Nejlepší tituly získávají ocenění Golden Parrot (obdoba české Zlaté stuhu). Ilustraci se věnuje Slovinské centrum ilustrace (centerilustracije.si), které také připravilo prezentaci slovinských ilustrátorů pro Frankfurtský knižní veletrh. Nezávislou slovinskou scénu představila zástupkyně nezávislého nakladatelství VIGEVAGEKNJIGE, specializované na komiks. Nakladatelství kromě vydávání knih organizuje také workshopy. Aby se prosadili, spoléhají, podobně jako řada českých nakladatelů a knihkupců, na úzké zaměření, knihy mimo mainstreamovou produkci, péči o své zákazníky, budování komunity. Pro uvádění nových knih připravují zajímavé eventy (například připravili „bojovku“ nebo event s živým koněm). Pro český kontext je jen těžko představitelné, že malé, úzce specializované nakladatelství dokázalo za 11 let realizovat 67 titulů, o provoz nakladatelství se stará 10 lidí, zároveň provozuje dvě nezávislá knihkupectví – jedno v Lublani, druhé v Mariboru.